

George Lakoff A republikánusok nyelve versenyképesebb
George Lakoff nyelvész Amerika majdnem csődjéről és a "keretezés"
hatalmáról

<http://magyarnarancs.hu/kulpol/a-republikanusok-nyelve-versenykepesebb-87090>

Sebők Miklós
2013/43. (10. 24.)

Miközben az Egyesült Államok két nagy pártja az adósságplafon ügyében vívott törvényhozási csatát, s ez az egész országban lebénította a közszolgáltatásokat, a világhírű nyelvész és a demokraták alkalmankénti éceszgéberével kedvenc kutatási területéről, a nyelv és a politika kapcsolatáról és a metaforák erejéről beszélgettünk.

Magyar Narancs: A sajtó az adósságplafon ügyét leggyakrabban a "kormányzat leállásaként" (shutdown) azonosítja (a konfliktusról lásd keretes anyagunkat - a szerk). Ön szerint melyik félnek kedvezőbb ez a beállítás?

George Lakoff: A sajtó egyáltalán nem érti a kormányzati leállítás politikáját. És nem hiszem azt sem, hogy a demokraták értenék, főleg amikor azt gondolják, hogy nekik áll a zászló ebben az ügyben. A republikánusok értik, és szerintem győztesként fognak kikerülni a folyamatból. A konzervatív világnézet alapja, hogy csak a konzervativizmus képes a dolgok működtetésére. Ebben hisznek az alsóházi többséggel rendelkező republikánusok. Többségük ugyan a választókörczetek célirányos átrajzolása miatt a szavazatok csupán 40 százalékát szerezte meg - de a világnézetük megegyezik a választóik világnézetével. Ennek az antitézise az a progresszív elgondolás, hogy a demokráciában az emberek a kormányzat által tudnak segíteni egymáson és magukon, ezért a kormány feladata például a közszolgáltatások nyújtása. Reptereket, utakat tart fenn, olyan dolgokat, melyekre a vállalkozásoknak is szükségük van. Mármost a republikánusok mindezt tagadják. A demokráciának szerintük nem a társadalmi, hanem az egyéni felelősségvállalásra kell épülnie. Ezért ami a demokratáknak alapvető közszolgáltatás, az a republikánus politikusok és választóik szerint is fölösleges pénzkidobás. Ha elfogadjuk, hogy az amerikai választóközönség nagy átlagban három hasonló méretű blokkból áll - a két párt hithű támogatói, illetve a kevésbé elkötelezettek -, akkor egyértelmű, hogy a republikánusoknak kevesebb el nem kötelezettet kell meggyőzniük ahhoz, hogy a választási matematika szerint sikereket érjenek el.

MN: Az amerikai belpolitikában a másik fontos és alapvetően keretezési harcként megjelenő vita Obama elnök egészségügyi reformjáról zajlik. A republikánusok és a főáramú média ennek kapcsán az "Obamacare" kifejezést használja, és ezt kissé furcsa módon a demokraták is elfogadni látszanak. (A "keretezés" fogalmáról lásd keretes anyagunkat.)

GL: A republikánusok szerint a megfizethető egészségbiztosításról szóló törvény tagadja az egyéni felelősségvállalás eszményét, s ennyiben erkölcstelen. Mindeközben a demokraták nem értik a saját gondolkodásukat. Obama tálcán kínálja a támadás lehetőségét, amikor az egész politikai karrierjét erre az ügyre teszi fel. A jobboldal kapva kap az alkalmon, és minden lehetséges esetben leszavazza az egészségügyi reformot. Ezzel demonstrálják, hogy hüek elveikhez. Sőt, meg tudják mutatni általánosságban is, hogy a kormányzat nem működik. Persze úgy, hogy ők maguk lehetetlenítik el a működését. Ezen csak a mérsékelt republikánusok átszavazása tudna segíteni, de a radikális jobboldaliak őket is fenyegetik. Megtehetik, mert nem ők fogják megfizetni a kormányzati kudarcok árát. Sőt, még dicséretet is kapnak érte elkötelezett választóiktól.

MN: Az már írásaiból is kiderült, hogy rendkívül kritikus a Demokrata Párt kommunikációjával szemben. Ennek egyik okaként azt jelöli meg, hogy a baloldal elsősorban az értelemre próbál hatni, s ezért gyakran közpolitikai intézkedések sorával próbálja meggyőzni a választókat. A jobboldal viszont sokkal ügyesebb a meggyőző társadalmi víziók előállításával, s kevesebbet izgatja magát a "jó kormányzással".

GL: Nem pontosan ezt állítom. A republikánusok számára ugyanannyira fontos a jó kormányzás, csak éppen azt a kormányzati leállással azonosítják. Ez az ő közpolitikai víziójuk. Nem kérnek viszont abból, amit a progresszívek jó kormányzásként azonosítanak: a közszolgáltatásokból, a társadalmi gondoskodásból. A vita tehát nem arról szól, hogy a társadalmi vízió-e a fontosabb vagy a közpolitikai programok. A vita a két erkölcsi felfogás között van.

MN: De a választásokat a billegő szavazók döntenek el, akik kevésbé elkötelezettek egyik vagy másik merev ideológiai alapállás mellett.

GL: Szerintem a billegő szavazó egy hibás fogalmi konstrukció: aki alkalmazza, nem azt nézi, hogy az emberek hogyan gondolkodnak, csak azt, hogyan szavaznak. Márpedig a választások csak jövőre lesznek. Most az számít, amit gondolnak. És akkor lesz belőlük republikánus szavazó, ha a párt el tudja érni, hogy hősként

tekintsenek a kormányzati finanszírozás körüli küzdelemből hazatérő képviselőikre. Most azért folyik a harc, hogy melyik párt történetét értik meg jobban. A republikánusok üzenete az, hogy ők elvi alapon politizálnak. És ez igaz is. A demokraták eközben arról beszélnek, hogy a közszolgáltatások fontosak. Én egyetértek velük, de kérdés, hogy a többség is így látja-e. Ez egy általánosabb probléma a demokratákkal: azért nem hatékony a kommunikációjuk, mert nem értik meg a vita erkölcsi alapjait. A republikánusok erkölcsi alapállása világos, közpolitikai javaslataik megfelelnek neki, és van egy sokkal hatékonyabb kommunikációs eszköztáruk, amivel el tudják juttatni ezeket az üzeneteket - egyszerűen versenyképesebb a nyelvük.

MN: A republikánusok épp az ellenkezőjét állítják: szerintük a nagy tévécsatornák a baloldalnak kedvező módon torzítják beszámolóikat, és a Fox News hírtévé kivételével sehol nem részesülnek méltányos bánásmódban.

GL: Ez egész egyszerűen nem igaz. Paradox módon ugyanis miközben az újságírók többsége valóban a demokratához húz, munkájukkal inkább a republikánusokat segítik. A hiba az újságíróképzésben van: arra tanítják őket, hogy mindenhez tárgyyszerűen közelítsenek, és hogy a nyelv semleges. Márpedig a nyelv sohasem semleges. És amikor e félreértett semlegesség jegyében egy adott ügyre a legtöbbet használt címkét használják, akkor öntudatlanul is a republikánusoktól eredő nyelvezetet használják. Ezt csinálják a baloldali-liberális MSNBC hírcsatorna műsorvezetői is, amikor érvelni próbálnak egy republikánus keretezés ellen - ahelyett, hogy megteremtenék a saját nyelvüket, és a saját nézőpontjukból értelmeznék az eseményeket. Ehelyett ostobának, gonosznak vagy kapzsinak próbálják lefesteni a jobboldaliakat, miközben azok csak egy másik világnézet hívei. Nem értik a konzervatívokat.

MN: Egyik könyvében azt állítja, hogy a "metaforák ölni tudnak". Hogyan?

GL: Általános, hogy ma a költségvetés helyzetét az "adósságplafon" kifejezéssel keretezik. Ez a szóhasználat az államadósságot a családi költségvetés metaforájával közelíti. Ebből egyenesen következik, hogy nem szabad többet költeni, mint amennyi bevételünk van. Csakhogy ez pontatlan analógia, hiszen az államadósságot közgazdasági szempontból GDP-arányosan helyes mérni, és lehet amellet érvelni, hogy a deficit költséget is fenntartható pénzügyileg. Sőt, ez szükséges is lehet például recesszió idején, amikor az állam dönthet a gazdaság "élénkítéséről". Csak zárójelben jegyzem meg, hogy ez újabb hibás metafora, hiszen sokkal inkább az értékek megőrzéséhez és teremtéséhez szükséges "befektetésekről" van szó. De a

családi költségvetésben eredeztetett "adósságplafon" szó ennyiben gyilkos metafora: többek között olyan egészségügyi ellátások finanszírozásának a felfüggesztéséhez vezet, melyek a szó szoros értelmében életet mentenek.

MN: A 2000-es évek közepén saját agytrösztöt is alapított annak érdekében, hogy segítse a Demokrata Pártot és a progresszív mozgalmat. Miért kellett öt év után bezárni a Rockridge Institute-ot?

GL: A Demokrata Párt 2008-as előválasztási kampánya (ami a szokásosnál lényegesen tovább tartott Barack Obama és Hillary Clinton között - a szerk.) teljesen felszívta a forrásokat a progresszív agytrösztök elől. De valószínűleg ettől függetlenül is le kellett volna állítanunk tevékenységünket a nagy gazdasági válság miatt. Mivel egészen minimális költségvetésből dolgoztunk, a körülmények ilyen megváltozása mellett nem tudtuk folytatni. Nem is nagyon lett volna kivel: a stábunk nagyon tehetséges kollégákból állt, akik idővel új lehetőségeket kaptak. Ebben szerepet játszott az is, hogy az intézetben nagyon komoly tudományos képzést kaptak. Kívülről úgy tűnhetett, hogy PR-rel és politikai üzenetek kidolgozásával foglalkozunk, miközben kutatásaink a gondolkodási rendszerekre irányultak.

MN: Az elmúlt évtizedben Magyarországon számos kísérlet volt arra, hogy bármifajta változtatás nélkül alkalmazzanak Amerikában bevált manipulatív címkéket. A neokonzervatív fordulatot hirdető MDF például elkezdte használni a haláladó kifejezést. Ön szerint mennyire hatékony a spinek ilyen export-importja?

GL: Ez egy szervezett rendszer. A kelet-közép-európai régióban is aktív a Leadership Institute vagy a McCain Institute. Nagyon tudatos építkezéstről beszélhetünk. Az általuk közvetített gondolatok pedig átültethetőek egy új környezetbe is. Ennél többet is mondhatunk: általában borzalmas hatással járnak a fogadó ország politikájára.

MN: Erre egy példa lehet a Fidesz vezette magyar kormány - Arthur J. Finkelstein amerikai tanácsadó segítségével (lásd: A vár esze, Magyar Narancs, 2013. február 14.) - elmúlt egy évben lezajlott trendfordulója a közvélemény-kutatásokban. Közkeletű vélemény, hogy ebben kulcsszerepe volt a "rezsicsökkentésért" folytatott harcnak, miközben a magyarok többsége négyéves távlatban ennél bizonyosan többet veszített - például az egykulcsos adó bevezetése miatt. Hogyan vehetné fel a magyar baloldal a kesztyűt?

GL: Egy másik keretezés kialakításával. És a kérdésében igazából már a válasz is benne van. Az egykulcsos adóval sokan rosszabbul jártak, és ebből most, a

választások előtt valamit a rezsicsökkentéssel visszaadnak. A Fidesz adózási keretezésével és rezsikeretezésével szemben, a kettőre együtt reagálva kell egy új értelmezést adni a helyzetre. Egy olyan szóra van szükség, mely képes előhozni az emberek tényleges anyagi helyzetével kapcsolatos asszociációkat - tényleges pedig az, amennyivel valójában rosszabbul vagy jobban élnek. Csak az igazat kell mondani, és akkor bármilyen keretezés, így a rezsicsökkentés is, legyőzhető. De az igazat kell mondani - azt, amiben hiszünk.

Névjegy

George P. Lakoff (1941) a kaliforniai Berkeley Egyetem professzora, ahol kognitív nyelvészettel és nyelvpolitikával foglalkozik. Alapítója a 2003 és 2008 között működő Rockridge Intézetnek, mely tudományos kutatásait alkalmazta az amerikai belpolitikára, segítendő a Demokrata Párt politikájának megújítását. A CEU vendégeként Magyarországra érkező Lakoff magyarul is megjelent könyvében (Ne gondolj az elefántra - A progresszív gondolkodás nélkülözhetetlen zsebkönyve, Napvilág-Demos) a konzervatívok érvelését elemzi, és kimutatja, hogyan lehet a tradicionális progresszív értékekre építve hatékony ellenérveket megfogalmazni. Ahogy más, korábbi könyveiben, a kulcsot itt is a családfelfogások eltérésében találja meg: a jobboldal a "szigorú apa" képére építi fel közpolitikáit, mellyel szemben szerinte a baloldal az "oltalmazó szülő" metaforájával teheti plasztikusabbá javaslatait. Ennyiben a retorikai viták Lakoff szerint az eltérő erkölcsi felfogások, nem pedig a PR-technikák felől érthetők - és nyerhetők - meg.

Mi az, hogy keretezés?

Lakoff szerint alapvető különbség van a politikai kommunikációban gyakran összekevert két kifejezés, a keretezés (framing) és a manipulatív értelemadás (spin) között. Az utóbbit azok a "sajtómágusok" (spin doctors) használják, akik egy negatív történetet ügyfeleik számára a médiában pozitív értelmezéssé próbálnak átalakítani. Ennyiben a spin tisztán a politikai PR területéhez tartozik. A keretek használata ellenben folyamatos az emberi agyban, és az igazság feltárását segíti az emberekben alapbeállításként meglévő (döntő többségükben tudat alatti) asszociációk előhívásával. Például a "haláladó" kifejezés használata az örökösödési illetékre egyszerű PR-technika, míg az "adóenyhítés" egy olyan metaforára épülő keret, mely képes egy alternatív morális talapzatra helyezni a közteherviseléssel kapcsolatos vitákat. Lakoff szavaival: "Amikor a republikánusok adóenyhítésről beszélnek, akkor erkölcsi rendszerüknek megfelelő keretezést használnak. A haláladó viszont szimpla hazugság."

